

Василь ЛЕМБЕЙ

магістрант спеціальності 016
Спеціальна освіта
(016.02 Олігофренопедагогіка)
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка
Науковий керівник – **О.В. БОРЯК**,
доктор педагогічних наук, професор

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ У ДІТЕЙ ІЗ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Педагогічні умови формування духовних цінностей у дітей у процесі реалізації програм виховання в освітніх установах інтерпретуються як облік об'єктивно впливаючих факторів внутрішнього (закладу освіти, особистісного розвитку дітей) та зовнішнього (соціокультурне оточення, соціум в цілому) середовища, позитивних або негативних за своєю спрямованістю, а також як створення можливостей (ресурсів та шляхів підвищення ефективності), які забезпечують присвоєння та реалізацію у свідомості, почуттях та поведінці дітей соціально значущих цінностей.

Ключові слова: виховання, заклади освіти, родина, педагогічні умови, духовні цінності, діти з інтелектуальними порушеннями.

Pedagogical conditions for the formation of spiritual values in children in the process of implementing education programs in educational institutions are interpreted as accounting for the objectively influencing factors of the internal (educational institution, personal development of children) and external (socio-cultural environment, society as a whole) environment, positive or negative in their direction, as well as the creation of opportunities (resources and ways to improve efficiency) that ensure the assignment and realization of socially significant values in the minds, feelings, and behavior of children.

Keywords: upbringing, educational institutions, family, pedagogical conditions, spiritual values, children with intellectual disabilities.

Постановка проблеми. У формуванні та становленні особистості дитини з порушенням інтелектуального розвитку провідна роль належить її сім'ї, наявності в ній сприятливого, здорового психологічного мікроклімату, порозуміння між батьками та дітьми. Порушення міжособистісних відносин у сім'ї впливає на розвиток психічного та соціального здоров'я дитини.

Нерозуміння причин і психічних особливостей дитини з інтелектуальними порушеннями веде до дискомфорту психічного стану дитини, згубно впливає на її емоційно-особистісний розвиток. Відсутність урахування батьками індивідуальних особливостей розвитку дитини призводить до спотвореного сприйняття та нерозуміння дитини

батьками. Приписуючи дитині особисту та соціальну неспроможність, представляючи її неуспішною, непристосованою, батьки не довіряють їй, вважають маленьким невдахою. У зв'язку з цим батько намагається або захистити дитину від труднощів життя, надмірно опікуючи її, або суворо контролювати її соціальні досягнення, вимагаючи при цьому соціального успіху. Такі особливості в міжособистісних відносинах батьків і дітей призводять до дискомфорту психічного стану дитини, викликаючи у останнього тривожність, почуття неповноцінності та конфліктність з сім'єю. Для подолання виявлених проблем у спілкуванні батьків з дітьми, запобігання негативному впливу на психічне здоров'я дитини необхідна реабілітаційна робота з усією родиною.

Мета статті – визначити та обґрунтувати педагогічні умови формування духовних цінностей у дітей із інтелектуальними порушеннями.

Виклад основного матеріалу дослідження. Духовні цінності – це ідеї та принципи, які мають значущість та цінність для людства. Духовні цінності формуються історично, передаються з покоління до покоління і доповнюються з часом. Вони формують духовне багатство людського суспільства.

Духовні цінності – це ідеали і переконання, які керують життям людини, і слугують йому орієнтиром, допомагають приймати правильні рішення. Вони встановлюються як суспільством, так і людиною безпосередньо. На відміну від матеріальних цінностей вони не мають конкретної вартості. Однак їх значення для особистості може бути незрівнянно вищим.

Система духовних цінностей є індивідуальною для кожної людини і є найважливішою складовою її особистості.

У ХХ столітті з'явилося ширше трактування, згідно з яким духовні цінності можна визначити як дві великі групи цінностей: нематеріальні культурні цінності (народна творчість, музика, література, поезія, знання, наукові здобутки та інше); етичні, естетичні, моральні, релігійні та інші «загальнолюдські» цінності (добро, кохання, дружба, патріотизм, хоробрість, вірність, чесність та інше).

У сучасній українській мові в визначення (поняття) «духовні цінності» нерідко вкладається саме такий широкий зміст. Але оскільки це трактування об'єднує дві ніяк не пов'язані категорії, ми розглядатимемо духовні цінності у вужчому розумінні – як систему прагнень, ідеалів та переконань, що надають сенсу існуванню людини.

За визначенням науковців, духовно-моральне виховання – організований цілеспрямований виховний процес сприяння духовно-моральному становленню особистості, що веде до опанування і прийняття дітьми ієрархії духовних цінностей. Духовно-моральне виховання передбачає формування у представників підростаючого покоління таких рис духовної свідомості, як: почуття (сумління, обов'язку, віри, відповідальності, патріотизму); індивідуального духовного обліку (терпіння, послуху); особистої позиції (здатності розрізняти добро і зло, прояву самовідданої любові (до ближніх), готовності до подолання життєвих випробувань); духовно зумовленої поведінки (готовності до служіння людям і Батьківщині, проявів духовної розсудливості, милосердя, доброї волі) [1].

Як окрему проблему, відносини у вихованні досліджували І. Бех, С. Кондратьєва, Б. Лихачов, Н. Щуркова та ін. Однією з фундаментальних є проблема відносин у психології. Багато уваги приділяється їй у працях Л. Виготського, В. Мясищева, С. Рубінштейна. Вагомий внесок у вивчення окремих аспектів психології людських відносин зробили А. Бодалєв, М. Боришевський, Я. Коломинський та ін.

Досліджуючи особливості формування моральних уявлень у дітей із інтелектуальними порушеннями, І. Єременко відмітив, що моральні знання цієї категорії дітей обмежені, неповні, нечіткі, недиференційовані. Різні за змістом моральні явища діти здебільшого називають одним словом. «Тому найпершим завданням є повідомлення їм якомога більшої кількості правильних відомостей про моральні вимоги, оскільки в цьому випадку ці діти далеко не завжди керуються ними. Необхідно ще, щоб ці знання набули стимулюючої і регулюючої функції. Необхідною умовою цього є перетворення знань у моральні переконання. ... Однак сформовані переконання у них стають переважно зброєю побудови й регулювання лише окремих вчинків, головним чином тих, на прикладі яких вони створені» [3, 177].

Духовна цінність – це те, що має зв'язок з внутрішнім психологічним життям людини, те, що ми високо цінуємо, це те, що варте поваги. Здавна наші пращури склали символічну систему духовних цінностей, яка передається від покоління до покоління. З часом вона змінюється, доповнюється, але основою її являється – любов. В систему загальнолюдських цінностей входить: віра в Бога,

пошана батьків, святість, постійність, наполегливість, альтруїзм, гуманність, чесність, старанність, щирість, доброта, любов, мораль, милосердя, відповідальність, совість, мужність, людяність, сила волі, свобода, гідність, честь, вміння творчо вдосконалювати світ, усвідомлення самого себе, вміння керувати своїми вчинками. Чим внутрішньо красивішою буде людина, тим більше буде перелік духовних цінностей.

Як же виникають ці духовні цінності? У формуванні духовних цінностей важливу роль відіграє не тільки соціальне середовище, а й сім'я при чому саме вона має чи не найбільший вплив, особливо в дитинстві. Від сім'ї значною мірою залежить не тільки те, чи буде людина духовно багатою та здоровою, але й те, як зможуть розкритися її задатки, здібності, який у неї характер, як вона ставитиметься до інших людей, і нарешті, чи зможе бути здоровою та щасливою.

Г. Сковорода писав, що людина народжується двічі: фізично й духовно. Біля духовної колиски стоять духовні наставники – спочатку родина, а потім вчитель, який стає дитині другим батьком, матір'ю, бо прищеплює її душі високі моральні якості віри, надії, любові, глибокої поваги до рідної землі, свого роду, народу, держави. Духовне народження Г.Сковорода вважав істинним, оскільки людина досягає «божественне в собі», а зародки її духовності є в серці від народження, але вони не одразу усвідомлюються, бо їй протистоять могутні сили темної тілесності. Духовну людину, на думку Г. Сковороди та інших українських мислителів, творить шлях добра: через пізнання, усвідомлення й розуміння своєї істинної духовної природи, свого призначення в світі [2].

У сучасній науково-педагогічній літературі розкриття педагогічних умов формування ціннісних орієнтацій дітей здійснюється у межах умовно виділених дослідницьких підходів. Перший підхід визначається розумінням умов як облік факторів виховання в цілому, при цьому формування ціннісних орієнтацій особистості розглядається як основна мета та сутність виховання [4, 35].

Другий підхід пов'язаний з розглядом педагогічних умов формування ціннісних орієнтацій дітей як психолого-педагогічних [5], коли формування ціннісних орієнтацій дітей у школі постає як єдність психологічного явища та педагогічного процесу. Третій підхід

пов'язаний із розумінням педагогічних умов формування ціннісних орієнтацій дітей у широкому контексті існуючих класифікацій: внутрішніх та зовнішніх, об'єктивних та суб'єктивних, організаційно-педагогічних, дидактичних тощо [1]. Ці підходи співвідносяться зі структурою та організацією виховного простору на загальносистемному, внутрішньо системному та міжсистемному рівнях.

Педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій дітей можуть розглядатися як такі, що облік об'єктивно впливають на досліджуваний процес чинників (позитивні чи негативні), і навіть створення з позицій ресурсів шляхів підвищення ефективності цього процесу;

– педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій дітей у процесі реалізації програм виховання в освітніх організаціях з опорою на загальносистемний, внутрішньосистемний та міжсистемний рівні організації виховного простору доцільно класифікувати на внутрішні умови (умови освітнього простору освітньої організації та особистісного розвитку дітей) та зовнішні умови (соціокультурне оточення освітньої організації, соціум загалом);

Внутрішні умови доцільно дослідити з позицій обліку наявних ресурсів визначення шляхів підвищення ефективності процесу формування ціннісних орієнтацій, а зовнішні умови – як облік сукупності чинників, різновекторно, що впливають цей процес.

Висновки та подальша перспектива. Спираючись на вищезазначені установки, педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій дітей із інтелектуальними порушеннями у процесі реалізації програм виховання в освітніх організаціях інтерпретуються як облік об'єктивно впливаючих на формування ціннісних орієнтацій дітей факторів внутрішньої (освітньої) організації, особистісного розвитку дітей) та зовнішньої (соціокультурне оточення, соціум в цілому) середовища, позитивних або негативних за своєю спрямованості, а також як створення можливостей (ресурсів та шляхів підвищення ефективності), що забезпечують присвоєння та реалізацію у свідомості, почуттях та поведінці дітей соціально значущих цінностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дем'янюк Т. Д., Бех І. Д., Байрамова М. Г., Мельничук Л. С. Духовно-моральне виховання особистості : інноваційний підхід : навч.-метод. посіб. Київ : Волинські обереги, 2007. 316 с.

2. Духовні цінності в житті людини та їх зв'язок зі станом її здоров'я.
URL: https://cnttm-sumy.at.ua/publ/tematiczna_stattja_dukhovni_cinnosti_v_zhitti_ljudini_ta_jikh_zv_jazok_zi_stanom_jiji_zdorov_ja/1-1-0-2

3. Еременко И. Г. Олигофренопедагогика. К. : Вища школа, 1985. 326 с.

Тетяна ЛЕМБЕЙ

магістрантка спеціальності 016

Спеціальна освіта

(016.02 Олігофренопедагогіка)

Сумський державний педагогічний

університет імені А.С. Макаренка

Науковий керівник – **О.В. БОРЯК**,

доктор педагогічних наук, професор

КРАЄЗНАВЧА КОМПЕТЕНТНІСТЬ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Краєзнавча компетентність – сукупність знань, вмінь, навичок і досвіду необхідних для продуктивної краєзнавчо-дослідницької діяльності. Шкільне краєзнавство було предметом вивчення П. Тронька, В.Прокопчука, Я. Треф'яка, О. Пометун та ін. Так само формування дослідницької компетентності в учнів було предметом дослідження В.Голобородько, І. Муштавінської, Г. Лиходєєвої, П. Мороз, О. Пометун та ін. Проте конкретних досліджень процесу формування дослідницької компетентності в курсі шкільного краєзнавства на сьогодні не здійснювалось.

Мета статті - дослідити складові краєзнавчої компетентності, визначити та обґрунтувати основні напрямки її формування.

Ключові слова: краєзнавство, компетентність, заклади освіти, національно-патріотичне виховання.

Local history competence is a set of knowledge, abilities, skills and experience necessary for productive local history and research activities. School local history was the subject of study by P. Tronka, V. Prokopchuk, Y. Trefyak, O. Pometun, and others. Similarly, the formation of research competence in students was the subject of research by V. Holoborodko, I. Mushtavinska, G. Lykhodeeva, P. Moroz, O. Pometun, and others. However, specific studies of the process of formation of research competence in the school regional history course have not been carried out to date.

The purpose of the article is to investigate the components of local knowledge competence, to determine and substantiate the main directions of its formation.

Keywords: local history, competence, educational institutions, national-patriotic education.

Постановка проблеми. Введення компетенцій у нормативну та практичну складову освіти дозволяє вирішувати проблему, типову для закладів освіти, коли учні можуть добре оволодіти певним переліком теоретичних знань, але зазнають значних труднощів у діяльності, яка потребує використання цих знань для вирішення конкретних життєвих завдань чи проблемних ситуацій.